

Acésta f6ia ese cate 3 c6le pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, 6ra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

F6i'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abon6dia la Comitetulu asociatiunei in Sibiu, s6u prin posta s6u prin domnii colectorii.

Nr. 3.

Brasiovu 1. Februaru 1875.

Anulu VIII.

Sumariu: Migratiune. Colonisatiune. Invasiune. (Fine.) — Fragmente dein istori'a regimentului alu II lea rom. granitariu transilvanu. (Urmare.) — Date referit6rie la prinderea si esecutarea lui Baternai, Simonis, Turcu. — Insemnatatea literaturii romane traditionali. — Constantinu Nasturelu-Herescu. — Contribuiri la fondulu academieii. — Bibliografia.

Migratiune. Colonisatiune. Invasiune.

(Fine.)

Problem'a principale nu numai a tuturoru barbarilor nostrii de statu, ci si a tuturoru adeveratiloru romani este si trebue se fia, c6 elementulu romanescu se cr6sca si se se multiplice atatu in cantitate (in numeru), catu si in calitate (in cultura, in virtuti) preste totu. territoriulu Daciei rescumparatu dein seculi in seculi cu vali de sange, cu sudori crunte, cu suferintie ne mai audite. Dara lips'a elementulu nostru se simte mai multu s6u mai pucinu apr6pe in t6te regiunile Daciei, aici in cantitate, colo in calitate, pe airea in amenduoe. Cumu se facemu, c6 se implinimu lipsele si lacunele preste totu, in t6te regiunile, si totu-odata cum se operamu asia, in catu romanii se'si dea ajutoriu reciproc, f6ra c6 unii s6u altii dein ei se sufero lipsa si scadere prin ajutoriulu ce dau. De exemplu: Se simte necesitatea imperativa de a se colonis6 una parte considerabile a Basarabiei romanesci totu numai cu elementu romanescu spre a paralis6 pe elementulu ruso-bulgarescu de catra marea n6gra si a inmulf securitatea statului in acea parte. Totu asemenea se simte tare necesitatea de a inmulf elementulu romanescu in comunele situate la Dunare, de alungulu tieiei, cumu si a colonis6 Baraganulu si unele insule totu numai cu romani. Dara de unde se sc6tia statulu romanescu atati romani, spre a implini cu ei acelea g6luri? Mai antaiu vomu observ6 si noi cu dn. Alex. Lupascu, c6 chiaru in Romani'a suntu cateva tienuturi muntene, cu populatiune d6sa, de unde se potu indemn6 se se mute pe langa 6resi-care conditiuni favorabili, 50—60 de mii, cu locuinti'a in regiunile numite mai in susu. In Romani'a mica (Banatulu Craiovei) districtele Mehedinti et Gorju suntu asia de inpopulate, in catu au ajunsu, c6 mai alesu 6menii teneri se ia cumu se dice, lumea in capu, si se m6rga spre a'si caut6 subsistenti'a, pana in capital'a Bucuresci, unde vedi multime dein ei, inse parte mare in calitate de proletari, c6 si secuii, c6 si romanii dein districtulu Fagarasiului si de preste Oltu. In Munteni'a, districtulu Muscelu (cu cap. Campulungu) are poporu multu, care mai cresce si prin d6s'a trecere a Braneniloru dein Transilvani'a.

In Moldov'a districtele muntene Suc6v'a si Putna inca s'aru potea lipsi de una parte a populatiunei.

De aci incolo urm6dia, c6 se cercetamu cu deameruntulu, in care tienuturi s6u comitate ale Transilvaniei au fostu si mai suntu spoliati romani mai multi prin processele urbariali de mios6rele loru, si 6rasi care suntu comunele romanesci cele mai populate, unde nu mai ajungu nici campuri nici dealuri cultivate, spre a nutri pe locuitori. Dein tienuturi si comune de acestea se se deschida cale de emigratiune, inse nici-decumu orbesce, pe nemerite, fora tienta, fora se scia 6menii ce facu, unde pl6ca si la ce voru ajunge, ci dupa unu planu 6re-care si cu metodu precugetatu si stabilitu intieptiesce. Asia de exemplu, ar trebui se se scia din capulu locului, c6 n'au se se stram6te in masse de familii intregi, ci se se decida numai cate unii membrii de ai familiiloru c6 se 6sa in unele tienuturi ale Romaniei, nici-decumu inse c6 proletari pe la oppide si urbi, ci in lini'a prima c6 cultivatori de pamentu, s6u pe dominiile statului, s6u pe proprietati de cele mari de ai aceloru particulari, carii se afla in stare de a vende bucati de locu pentru capitalulu de br6cia. Punemu temeiu mare pe clausul'a, c6 numai cate unii membrii de ai familiiloru se 6sa in Romani'a, 6ra tulpin'a familiei cu una parte a ramureloru se remana aici in foculariulu si in patri'a sa. Se se intemple aceea ce vedemu la albine: stupulu mama remane acasa, si tramite dela sinulu seu numai parte din famili'a juna si apta de a se nutri si gubern6 singura.

Se cere 6rasi, c6 membrii familiiloru cati se voru decide a es6, se nu 6sa cu manile g6le. ci se duca cu se cate o particica de avere, se aiba cu ce se inc6pa activitatea loru de cultivatori.

Se nu se misce nici unii dein locu, pana nu li se va denot6 limpede regiunea, tienutulu, in care au se fia condusi si colonisati, 6ra conditiunile colonisarei se li se faca cunoscute in scrisu, celu pucinu in form'a precumu vomu aret6 in altu Nr., unu documentu datu de dn. proprietariu Caracasiu pentru mosii'a sa de langa Ploiesci.

Inainte de t6te doui s6u trei insi dein cei carii s'au decisu a emigr6, se se decida a caletori la fa6i'a locului, spre a se familiaris6 6resicum cu im-

pregiurarile locali, cu ómeni, cu apa, clima, padure, séu lips'a ei si altele, pentru-cá se póta spune la ceilalti, se scia fiacare la ce se duce.

Dara pentru-cá se se ajunga tóte scopurile acestea, este éراسi fórte necessariu, cá in fruntea emigrantiloru se se puna cate unulu séu duoi individi carii, cumu dice romanulu, sciu carte mai multa si nici nu semena cu brandi'a buna in fóle de cane, carii nu suntu nisce spoliatori si insielatori de poporu, ci ómeni de omenia si cu fric'a lui Ddieu intru tóta puterea cuventului, cá bietii colonisti se nu o patia precumu o patu mai in fiacare anu multe mi de nemti, insielati de nisce cearlatani blastemati, carii figurédia sub nume de agenti ai nu sciu carti guberniu transatlanticu, si seducu pe ómeni cá se'si vendia pucinulu ce au, se se imbarce la Hamburg, Brema, séu in altu portu; dara in drumu, catu caletorescu pe mare, apoi la desbarcare, ii inpila si despólia de toti banisiorii, apoi o stergu la sanetós'a, lasandu pe emigranti in starea cea mai desperata. De altumentrea poporulu nostru are si alti consultori, ómeni de onóre si conscientia, cari ilu voru sci apará si ferí de cearlatani; preste acésta Romani'a nu este deincolo de marea atlantica, ci éca, numai deincelea de munti, éra dupa-ce se voru impreună calile ferate, ea va fi si mai aprópe asia, incatu nu va constá nici tempu, nici spese extraordinarie, pentru-cá consangeni remasi in Transilvani'a se se revédia mai desu cu cei trecuti in Romani'a. At' nu vedemu chiaru si astadi pe la garele dela Ploiesci si Pitesci cete intregi de familii romanesci ardelene mergundu „cá se'si védia fii, fiice, sorori, maritate in tíera“ si asiediate pana spre Dunare pe la Rosii-de-vede, la Turnu, Giurgiu, Olteniti'a, Calarasi, si tocma pe la Brail'a. „Cumu le merge la rudeniile dvóstra pe acolo?“ La intrebarea acésta in cele mai multe casuri audi' respunsulu: „Bine, multiamimu lui Ddieu, cá au de tóte ce le trebue; numai le-au fostu greu o tíra unu anu, pana s'au dedatu cu ap'a.“ Suntu adeca, differentie climatice intre munti si siesuri, in Romani'a cá si la noi, cá si in tóta lumea, de ex. muntii apuseni si „Campi'a“ dein comitate; districtulu Brasiovului si regiunea Ternaviloru pana pe la Blasiu inainte; secuimea in Ciucu et Giurgiu si comitatulu Hunedórei; dara omulu se dedà mai usioru decatu cele mai multe animale.

In catu pentru colonizarea Basarabiei romanesci, lectorii nostrii, si anume cei dein partile de susu ale comitatelor Turd'a, Clusiu, Dobác'a, Solnocu, distr. Nasaudu, se aiba bunatate a reciti:

Legem pentru regularea proprietatiloru statului din Basarabi'a, ocupate de locuitorii colonisti si domeniani, emanata in Maiu 1874.

Indinsu aamu reprodusu si noi in a. tr. acea lege dupa Monitoriu in Nr. 18. alu acestei foi, pentru-cá se damu la mai multi ocaziune de mediatu asupra ei.

Acei carii cunoscú relatiunile ethnographice din Basarabi'a, voru vedea in acésta lege cateva urme de politica nationale. Intre altele fetiorii de romanu suntu incuragiati séu mai bine obligati a se casatori cu fete de bulgari, déca voiescu se aiba pamentu mai multu in proprietatea loru. Suntu duoe categorii de colonisti, in cea de antaia fiacare tata-de familia séu veduva cu familia are dreptu la 50 desetine, éra in a duo'a numai la 30. Desetin'a rusésca face catu unu hectaru si 975 metrii in Franci'a, catu 2 pogóne si 4 prajini in Munteni'a, catu 61⁴⁴/₁₀₀ prajini dein falcea Moldovei, si circa catu 2 holde séu jugere de cate 1600 stanjini patrati in Transilvani'a; éra pretiulu unei desetine este fixatu la 80 lei noi, adeca patru napoleondori; prin urmare unu jugeru (jugu, holda) cá cea dein Transilvani'a de 1600 stanjini patrati, costa numai 40 lei noi, adeca circa 18 florini valuta austriaca; éra acea valóre mica se platesce catra statu numai in 15 ani, adeca cate 3 lei 35 de bani de fiacare jugu, séu 6 lei 70 bani de desetina, in care rata se computa si procentele valórei cate 2 lei 40 bani, asia in catu spre amortisare se vinu cate 4 lei 30 bani pe anu.*) Acest'a este unu pretiu asia de micu, in catu ori-cine 'lu póte plati usioru, de ar lucrá preste anu numai cu sap'a si cu hárletiu, fora boi si fora aratru, si se se vedia in 15 ani proprietariu preste 60 si respective 100 de holde.

Scriitoriulu acestoru impartasiri a conversatu in cestiunea colonisarei romanesci de repetite-ori cu unii barbati de statu, renumiti atata pentru patriotismulu loru celu luminatu, catu si doritori de inmultirea si consolidarea elementulu nostru daco-romanescu. Toti cá unulu recunoscú apretiarile nóstre. Pre candu adeca dumnealoru inca dorescu dein státu, cá elementulu nationale in Romani'a se se inmultiesca cantitativu si calitativu, sunt totu-odata ingrijati de impuçinarea lui in Daci'a superioare.* Noi inse credemu cá prin deliberatiune matora si prin cumpánirea intielépta a tuturor impregiurariloru se póte ajunge unu scopu, fóra a se periclitá celalaltu. Maxim'a principale dela care avemu se purcedemu, dupa care avemu se ne conformamu noi si nepoti de stranepotii nostrii, trebue se fia, cá dein pamentulu catu se afla astadi in proprietatea dacoromaniloru, se nu tréca nici unu cotu in alte mani, séu déca trece icicolo, se se castige altulu in proportiune; afara de acésta romanii se se adopere di si nópte, a castigá totu mai multu pamentu in proprietatea loru preste catu mai au, si acésta doctrina se o lase cu limba de mórte successoriloru. Aici, pe terrenulu acest'a se ne concentramu cele mai bune poteri in lupt'a nóstra pentru existentia. Cea mai sigura proprietate materiale pentru omu este pamentulu. Tóte celalalte

*) 4 franci, 30 centime séu 1 florinu 72 cruceri val. austriaca in moneta sunatória, cá-ci 1 francu séu leu nou face 40 cruceri moneta sun.

averi mobili se potu perde, furá, rapí, inecá in apa, potu arde in focu, — pamentulu remane. Fòra pamentu nu este possibile nici industri'a, nici comerciu, nici alte ramuri ale activitatiei omenesci. Éca pentru-ce popórale cuceritórie s'au adoperatu totu-deauna, cá se spoliedie pe vechii locuitori de proprietatile loru.

Decisi a ne conformá susu atensei maxime de statu, vomu trebui se mergemu inainte cercetandu, in care parte a Daciei este populatiune romanésca mai mare, pentru-cá scotiendu din ea cate unu roiu, se'lu ducemu acolo unde lipsesce. Spre acestu scopu trebue se se formodie cate unu comitetu dupa tinenturi; acelea comitete se se puna in cointielegere atatu intre sene, catu si cu guberniulu, si respective cu proprietarii, despre carii s'ar sci, cá au lipsa de colonisti.

Se pare inse cá unii carturari de ai nostrii suntu de alta opiniune. „Lasati pe poporu in pace cá se mérga care incatrau va vedea cu ochii si se se stramute care unde'i va mai placea; totu asia a fostu si totu asia se remanea.“ Adeca cu alte cuvente, se se continue migratiunea nomada, selbateca, fòra nici unu capetaiu, se mérga inainte cu degradarea la stare de proletari a miiloru de teneri si tenere, carii se arunca in coruptiunea cetatiloru mari, ajungu pe la cásele celoru bogati in conditiunea tieganiloru emancipati in a. 1856, se facu asia numiti sacagfi cu cate una martióga de calu inhamatu la caró'a cu butoiulu, strigandu de-a lungulu stradeloru capitalei: „Apa, ap?!“ éra altii alaturea cu ei manandu caii coconului séu ai cocónei, si éراسi altii maturandu curtile si stratele, in fine multi si multe ajungundu in spitale si de acolo in cimiteriu.*) Romanulu transilvanu déca nu scie carte, séu scie mai puçina, se'si tiena de vocatiunea sa principale, a cultivá pamentulu si inca fórte beñe, ori-unde, in totu coprinsulu Daciei; se intemeiedie familia, pe care apoi se o fericésca mai bene decatu a fostu elu fericitu la locul nascerei sale. La cei carii sciu carte multa, nu ne simtimu chiamati a le dá nici unu consiliu, afòra numai déca ne-aru intrebá; in acelu casu inse le-amu dice: Déca v'au apucatu mancarimea de a trece in Romani'a, inainte de tóte se ve feriti de asia numit'a politica, se nu ve amestecati in nici-unu modu in afacerile tierei, pe care n u le cunósceti de locu, prin urmare nici sunteti competenti a le judecá; védia'si fia-care de vocatiunea ce'si va fi alesu, se lucre, se castige banisiori, se se însóre. si se'si prepare membrii familiei cá se fia buní patrioti**); atunci candu

*) Dein catagrafi'a partiale ce s'a facutu in Maiu a. tr. in capitala, numerulu proletariloru si alu profesionistiloru saraci, ardeleui si ungeni trece preste treidieci de mii!

**) Atatu duoi ministrii, catu si alti barbati de statu o spusera verde in anulu acesta cá si alta-data, cá „dupa cate au patitu in anii dein urma cu mai multi juni carturari trecuti din Ardealu si din Ungari'a, se vedu siliti a fi cu mare precautiune la primirea loru in servitiu si functiuni. Chiaru si cele mai bune

guberniulu si potestatea legislativa ii va aflá demni de a'i indigená si de a'i chiamá la afacerile tierei, fia siguri cá se va intemplá si acésta, precumu amu avutu exemple si pana acuma; nu voru suferi inse nici odata, cá junisiori, fia si romani, veniti din alte tieri, cu totulu straini in trecutulu si in tóte afacerile tierei, se le trece ardeiu sub nasu, ci le voru dico si inca cu totu dreptulu: „Nu fiti impertinenti; déca nu ve place la noi, duceti-ve la ungunii si la nemtii vostrii, cá se ve fericésca ei; noi ne cunóscemu defectele nóstre, acelea inse nu voi le veti indreptá.“

Dein tóte acestea noi inchiaiemu, cá a sositu tempulu, in care se simte necesitatea de a regulá si organisá migratiunea pe care nu o potemu impedeá noi, nici va mai fi in stare se o impedece nimeni pe lumé, si mai pucinu acuma, candu legile ungeniloru care cadu asupra nóstra cá grandin'a, pare cá suntu facute inadinsu, cá se gonésca afòra pe populatiunea Transilvaniei de tóte trei nationalitatile; pentru-cá bene se ne insemnamu ceea ce amu mai anuntiatu si la alte ocazioni: Cetatile si oppidele Munteniei suntu pline de proletariatu secuiescu si semenate cu profesionisti sasi; toti acestia injura pe romani care cumu ii vene la gura, dara le place se traiésca intre ei; totu-odata blastema infricosiatu pe „domnii“ tierei de unde au venitu.

Acestea impartasiri despre migratiunea ardeleiloru, luate in nexu cu totu ce au scrisu Dion. Martianu si Al. Lupascu asupra colonisarei cu germani, credemu cá va dá lectoriloru materialu de ajunsu, pentru-cá meditandu seriosu asupra cestiunei, se ne si incercamu a'i dá deslegarea dorita. A formulá proiecte speciali si practice, inca nu e timpulu, cà-ci suntu de a se luá unele mesuri prealabili, care au se urmedie de ací inainte, in cateva luni. Pana atunci inse dorimu se aflamu si opiniunea aceloru barbati romani luminati dein Transilvani'a, carii se interesédia mai de aprópe de acésta cestiune a colonisatiunei.

La cateva septemani dupa terminarea acestei conversatiuni rapsodice, scriitoriului ei se dede ocaziune de a conversá intr'una de dile, in alta tíera, cu func-

atestate scolastice si diplome, in unele casuri nu suntu de ajunsu, ci li se mai cere se duca si recomandatiune speciale dela cate unu barbatu de positiune sociale mai inalta. Acésta se intemplá si in vér'a trecuta cu vre-o cincii insi. Totu consecentie ale nebuniiloru din anii 1867-9 si ale blastematiei acelora, deintre carii unulu furase multime de carti dein bibliotheca ministeriului cultelor, altu strengariu dein Ungari'a aplicatu in ministeriulu finantialoru fugise cu 200 galbini, alti blastemati se apucasera se sparga bolte, deintre carii unulu nascutu in districtulu Cetatei-de pétra, siediu in temnit'a dela Ploiesci; altii inainte cu duoi ani spoliara pe o cocóna in Bucuresci si fusera prinsu in Brasiovu cu valori de mai multe mii; altulu care acuma bajocoresce pe romani in „Hon“, fugí cu bani de abonamentu in suma cá de 100 galbini etc. etc.

tionari dela diplomatia. Unu germanu, fostu capitaniu la unu regimentu austriacu de cavaleria, abatù conversatiunea asupra emigratiuniloru dein Transilvani'a. Se constată, că emigratiunea s'a intensu preste tóte trei nationalitatile Transilvaniei. Atunci unu functionariu carele venise de curendu dela Constantinopole observà: Nici-unu secuuiu nu aru trebui se ésa dein Transilvani'a; dein contra este fórté de doitu, cá valachii se ésa dein acea tíera càtu se póte mai multi.“ In acelu momentu unu altu óspetu îi facù semnu se taca.

Mai deunadi esira éراسi ordini dela Pesteaa si se luara mesuri severe in Secuime, in contra emigrareii secuiloru.

Pe acelu functionariu ilu luase gur'a pe de inainte, cá se dea pe fačia unu secretu oficiale. Mesurile luate au acelasiu sensu. Speramu că romanii voru trage dein unele cá acestea invetiatur'a cea mai salutaria. Dein istoria este cunoscutu numerulu acelu regi ai Ungariei si alu acelu principi ai Transilvaniei, carii candu cu dietele loru, candu fóra de acelea, au decisu exterminarea elementulu romanescu, mai virtosu din Transilvani'a. Cu atata trebuie se desvoltamu noi prudentia si intieptiune mai mare in regularea migratiunei.

Fragmente dein istori'a regimentului alu II-lea romanescu granitieri transilvanu.

(Urmare.)

In anulu 1866 regimentulu Nr. 50 stá in Martiu pe la Rovigo, éra in Aprile trecù la Verona si in Maiu la St. Bonifacio, unde veni ordonantia că are se fia intregitu si pusu in stare de a intra in actiune bellica. Intre acestea bellulu se declarà. Asia regimentulu Nr. 50 inca fu inaintatu in 22. Iuniu spre campiile destinate a se ingrasia de nou cu sange omenescu. In acea di trupele ajunsera la St. Michaille aprópe de Veron'a, unde stetera nóptea intre agrii semenati cu papusioiu. In urmatóri'a di sér'a pe la 10½ óre venira la Castel-Nuovo pe o caldura africana inecatória.

24. Iuniu, dio'a bataliei celei mari, a fostu pentru regimentulu nostru un'a dein cele mai glóriose, de si glóri'a se cumparà fórté scumpu. Trupele manecara in faptulu dilei spre a intra in actiune. Dela St. Giorgio pàna la Corte mersulu a fostu fórté incetu; de aci inse inaintara in marsiu de assaltu. Pe la 6¾ óre siuierà primulu glontiu de tunu italianu pe de-asupra regimentului. Batali'a cea mai crunta tienù mai virtosu dela 8 óre dem. pàna càtra 4 óre dupa am. Regimentulu 50 inaintà intre lupte de assalturi continue pàna la Monte Veneto, carele dominá tóta regiunea de prin pregiuru. Intre altele, companiile 3 et 4 facura patru assalturi asupra positiuniloru luate de italieni, carii atacá si totuodata se aparà fórté bene. Anume la Fontana fredda batalionulu 1 inaintatu prea tare prin errórea maiorulu: Krippel, care nu determinase „lini'a de focu,“ fu respinsu pàna la

Casa busetta si adusu in periculu de a'si perde chiaru si stindartulu; aici inse s'a reculesu si intaritu cu unu despartimentu de venatori; indata apoi in alu patrulea assaltu ocupà Monte Veneto. Acésta s'a intemplatu pe la 3 óre; dupa aceea luptele partiali mai tienura pàna dupa 7 óre sér'a. Preste nópte batalionulu remase in acea positiune. Victori'a castigata la punctulu acesta a costatu multe vietii de omu. Au cădiutu adeca morti séu la momentu, séu indata dupa batalia: Colonelulu regimentului Carolu Schwaiger, cavaleru alu ordinului leopoldinu, maiorii Fridericu Krippel et Frid. br. Schirding, ambii cav. ai corónei de feru; capitaniulu Ioanu Staff decoratu pentru merite, locotenentii primari neuitatulu Georgie Popu in assaltulu datu asupra unei baterii la Casa brina, Carolu Sutsa, Casimiru Jaroszynski, cumu si locotenentii Ericu Otto Th. Müller, Carolu Frid. Beck si Carolu Steinbüch, toti decorati cu crucea pentru merite si cu cea bellica. Deintre fetiori dela sergentu-majoru (Feldwebel) in diosu au remasu morti, cumu si mai greu raniti 450. (Vedi Annex'a 11).

Deintre oficiari au fostu raniti mai greu si mai usioru capitaniulu Weilenbeck, Vladu, Minkievicz, Statkievits, Schuhmacher; locotenentii primari Glöckner, Dworzak, Wimmer, Popitianu, Nichita Ignatu; locot. Bartl et Toth. Caus'a acestoru perderi se explica dein necurmatele assaltu date asupra diverselu puncte, pe care italianii le aparà cu ori-ce pretiu, precumu si dein impregiurarea, că acestu regimentu se batù tóta dio'a in primele linii, nemancatu, nebeutu, fóra că se fia fostu mai schimbatu cu alte trupe; éra la acestea se mai adaoase si errórea susu memorata, comissa de nefericitulu maioru Krippel, carele o plati si elu cu viéti'a. Intr'aceea auctoritatile supreme consolara pe regimentu pentru enormele sale perderi cu victori'a dela Custozza.

Cumu se intensese teatrulu bataliei dela Veron'a pàna la Valeggio, adou'a di sér'a venindu pe aici supremulu comandante archiducele Albrecht cu statulu majoru si cu tóta comitiv'a sa pe plóia mare, si vediendu pe cãtiva oficiri dela regimentulu acesta Nr. 50, le dise: „Ve gratulediu, v. colonelului si regimentului, care in batali'a de eri s'a portatu cu atata bravura.“ In acelu momentu apparù si locotenentele colonelu, care acumu comandá in loculu colonelului cădiutu. Atunci archiducele mai adaoase: „Me bucuru că acestu regimentu bravu a corespinsu inaltelu mele asteptari pronuntiate inainte cu câteva dile.*)

Preste puçine dile regimentulu Nr. 50 trecù dela Valeggio la Casa nuova, unde in 1. Iuliu éراسi veni archiducele Albrecht spre inspectiune. Pre candu ajunse la batalionulu alu 2-lea, care'lu intempinà cu vivate romanesci, inaltimea sa stete pe locu si adressandu-se càtra corpulu oficiariloru intrebà despre starea celoru raniti, apoi éراسi mai pronuntia cuventele acestea: Acestu regimentu s'a portatu

*) In limb'a germana: „Ich gratulire dem Obristlieutenant und dem Regimente, das sich in der gestrigen Schlacht so brav gehalten hat.“ — „Es freut mich dass das brave Regiment meinen vor wenigen Tagen ausgedrückten hohen Erwartungen so glänzend entsprochen hat.“

cu forțe mare bravura. Pentru acésta me bucuru deîn sufletu. Regimentulu acesta merită medali'a de auru.*)

Pentru că se pricepemu deplinu caus'a bucuriei archiducelui si greutatea cuventeloru sale adressate acestui regimentu, se mai aflamu, că inaltimea s'a îngrijatu că ori-care comandante seriosu in predilele bataliei, in 20. Iuniu visitase la St. Bonifacio brigad'a numita a baronului Piret, deîn care facea parte si regimentulu Nr. 50, si avendu impregiuru de sene pe corpulu intregu alu oficiariloru brigadei, se adressă cătra ei precumu urmédia: „Ve gratulediu domnule generalu la o brigada asia frumósa. Domniata ai aci unu regimentu, carele pentru fidelitatea si constant'a sa pórtá medali'a de auru la drapellulu batalionului 1, carele si este uniculu decoratu asia in tóta armat'a. Eu sunt convinsu, că in momentele decisive acestu regimentu eminente va fi totu asia de bravu, precumu au fostu antecessorii sei.“**)

Ce satisfactiune mai mare potea se aiba archiducele, decātu că predicerile si asteptarile sale despre acestu regimentu s'au implinitu asia dicundu, ad literam! Éca, asia sciu tracta pe romani acei comandanti, carii se inaltia mai presusu de orice preocupatiuni si ura nationale, si carii in locu de a respinge, a desgusta si demoralisa pe ómeni, mai virtosu ii inpintena ambitiunea si le inaltia valórea morale.

Dupa-ce vení scirea despre cessiunea Venetiei, regimentulu Nr. 50 asia cumu fusese inpuçinatulu la Custozza, fu pornitulu spre Vien'a incontra prussianiloru. In acelu marsiu regimentulu fu primitulu pe la diverse statii cu mare bucuria si óspetatu de cătra poporu, de si noulu colonelu Penecke se oppunea, se scie deîn ce cauza. Regimentulu ajunse a Simering tocma pre candu se inchiaie armistitiulu intre Austri'a si Prussia, dupa care era se urmedie si pacea definitiva. Dara nesciendu-se déca va potea urma si impaciuirea cu Itali'a, regimentulu fu comandatu éراسi acolo de unde venise.

Inainte inse de a pleca regimentulu cătra Itali'a, emaná prea inaltulu ordinu de di deîn 19. Iuliu, prin carele Maiestatea sa pe langa dispositiunile luate in favórea altoru regimente care au combatutu la Custozza, pe temeíulu informatiuniloru si reporturiloru ce'i venisera pentru regimentulu Nr. 50 cu numele de Baden, benevoli a destiná: 1 Ordinul-Leopoldu, 5 de ale corónei- de feru, 11 cruci pentru merite, 3 medalii de auru pentru bravura, 13 medalii mari de argentu si 11 mici totu de argentu si totu pentru bravura. Celqru alesu spre a fi decorati, căti se aflá in viétia, Maiestatea sa le affipse cu man'a sa decoratiunile in 25. Iuliu in present'a corpului alu 5-lea de armata, scosulu in parada pe terenulu

*) Das Regiment hat sich gar brav benommen; diess freuet mich ungemein. Das Regiment ist der goldenen Medaille würdig.“

***) In limb'a germana, asia cumu s'au pronuntiatu: „Ich gratulire Ihnen Herr General zu einer so schönen Brigade. Sie haben hier ein Regiment, welches für seine Treue und Standhaftigkeit an der Fahne seines 1. Battalions die goldene Medaille trägt, das einzige in der ganzen Armee in dieser Art. Ich bin überzeugt, dass wenn der Augenblick gekommen sein wird, dieses ausgezeichnete Regiment ebenso brav sein wird, wie ihre Vorfahren.“

numitu auf der Schmelz. (Vedi numele celoru decorati in ordinulu de di alu colonelului Penecke, annex'a Nr. 11.)

In 26. Septembre aflandu-se regimentulu in statiune la cetatea Lubiana,*), corpulu oficiariloru a dispusu a se servi unu parastasu (Requiem) pentru repausulu celoru caduti la Custozza, ofiari si fetiori, care s'a si executatu cu solemnitate demna de marimea perderiloru regimentului. Intre casurile de mórte deîn batali'a cea mare dela Custozza au fostu mai multe in'adeveru dramatice. Noue ne sunt cunoscute de acelea numai trei, pe care ne-amu tienea de pecatu a nu le depune in acésta historióra pentru posteritate.

Este probatu prin experientia si recunoscutulu de scientia, că unii ómeni, de altu-mentrea sanetosi, celu puçinu dupa cătu póte vedé ochiulu omenescu, chiaru si afara de casuri bellice, isi presimtu si predicu mórtea loru, cu mai multe séu mai puçine dile inainte. In evenimentele bellice se intempla uneori, că individulu presimte cu una cu doue dile inainte ca va cadea; in locu inse de a cerca se evite mórtea, elu mai virtosu o cauta, alergandu orbesce totu la punctele cele mai periculóse, că si cumu ar vrea se'si bata jocu de mórte si se lucre in mani'a ei. Deîn dilele nóstre scimu despre trei ofiari de nationalitatea romana, carii au presimtitulu, dara au si cautatu mórtea. Unulu deîn filii lui Oprea Circa dela Cernatu, cautase mórtea orbesce la Veneti'a in 1848, unde o si aflá. Capitanulu Itulu deîn regimentulu I. confiniariu romanescu, adeveratu ostasiu nascutu si crescutulu, in érn'a anului 1849 isi predise mórtea. Tocma se incredentiase cu o femeia de familia fruntasia deîn Brasiovu; in dio'a bataliei potea se exoperedie substituirea sa prin altulu. Nici vorba. Elu esi pe campulu bataliei deîn Brasiovu si Hermanu, unde atensu prin glontiu de tunu, remase mortulu la momentulu. Locotenentele primariu Georgie Popu, barbatu asemenea de unu curagiu extraordinariu, inainte cu o di, si chiaru demáneti'a in 24. Iuniu, prevediú că va pica, si totusi nimicu nu'lu impededá, că in assalturile cele furióse dela Casa brina aprópe de contrata Pasquali se nu se expuna orbesce la grandin'a de glóntie, cautandu óresicumu se'si bata si elu jocu de ursita, pâna candu tocma dupa amiédi pe la 3 óre, adeca pre candu armat'a italiana era mai de totu infranta, aflá si elu mórtea că unu adeveratu erou, in flórea vietiei de ani 34. Amiculu seu de cruce spunea in scrisórea sa adressata dela Campagnola in 25. Iuniu dlui Ioachimu Murasianu, că îndata la inceputulu bataliei pe la 6^{3/4} óre Georgie isi pusese la urechie o garóffa frumósa si asia intrá in focu. Aici s'a implinitu dicitórea romanésca: „Nu'mi pasa, flori la urechia (séu flori in pelaria).“

Altulu casu de mórte dramatica. Nicolae Blebea, nascutu deîn Ilieni in districtulu Fagarasiului, comandante de plotonu (Zugführer) in Compani'a a 14-a, vedindu că la

*) Ital. Lubiana, sloven. Ljubljana, nemt. Laibach, capital'a Carinthiei.

Dela 5. Nov. 1866 regimentulu Nr. 50 fu stramatatu la Kaiser-Ebersdorf; dela 28. Aprile 1867 vení la Vien'a, de acolo — dupa infiintiarea dualismului — ajunse la Komarom (Komorn), dela 1. Maiu 1871 in Presburg, éra dela Ianuaru 1874 batalionulu 1 cu statulu majoru este la Siopronu (Oedenburg), 2 et 3 la Eisenstedt.

Casa-Valpezone duce bataliune italiene ocupasera colinele, a fostu celu de antaiu care s'a decisu se atace cu cetisiór'a sa pe acea trupa, si asia deschise drumulu pentru batalionulu alu treilea spre a face assaltulu; cà-ci focurile soldatiloru de sub comand'a sa adusera pe italieni in atàta disordine, in càtu elu cutedià a urca dealulu si a'i ataca chiaru in acea positiune a loru; dar versaglierii (venatorii) italianii atacara acumu batalionulu intregu. Atunci Blebea retragènduse isi aflà positiune buna intr'o vale, de unde italianii voià se'lu scòtia prin stratagema; elu inse éراسi se aruncà asupra loru cu unu curagiu temerariu; dara fu lovitu de unu glontiu in braçulu dreptu. Acuma Blebea se potea retrage, dara nu: „Inainte fetiori!“ Alu duoilea glontiu ilu loví in umerulu dreptu, care'lu si resturnà la pamentu. Dupa doreri infricisate Nicolae Blebea isi dete sufletulu, inse inainte de a expira, dise de câteva-ori càtra oficieri si cameradi gemendu: „Me bucuru cà moriu mórte de erou pentru imperatulu meu si patri'a mea!“

(Va urmà.)

Date referitòrie la prinderea si esecutarea lui Baternai,* Simonis, Turcu.

(Culese dein gur'a mai multoru martori ochiulati, precumu: parochulu dein Clusiu-Monasteriu, Nic. Papu, dómnia so-cia a parochului, locuitoriulu dein Clusiu Lazaru Baldi s. a.)

I. Alesandru Baternai si Vas. Simonis erà tribuni denumiti prin comitetulu natiunale rom. din Sibiiu, si cá atari amblá prin comunele campene, loru asemnate, organisandu'si tribunatele. Eli fure suprinsi de comitele Gregoriu Bethlen cu unu escadronu de husari kossuthiani, cari cu acésta ocaziune rapindu cismele rosie de pre la muierile romane si incalciandu-se cu ele, cu aceste spolie triumfali intrara in Clusiu, escortandu pre celi doi tribuni captivati, pe cari si husarii si dupa acea plebea magiara dein Clusiu i maltratase si terise prin tina, in catu dupa Scriptura, sermanii n'avea aspectu nici frumusetia.

Captivii pusi in fiera fure numai decatu legati la stelpu, de Miercuri sér'a pana Vineri, in curtea casei comitatului. Intr'acea judeciulu de sange (fiendu comite supremu Paulu Matskási, alu carui fiu de acelasi nume ne e adi vicecomite alu comitatului Clusianu, éra jude primariu comitatense Carlu Ujvári), tienù si rostí asupr'a captiviloru judecata de mórte prin spendiurátore.

Joi in 2. Octobre sér'a, dupa ce innoptase, tene-rulu parochu din Clusiu-Monasteriu Nicolau Papu se desteptà in casa spre spaim'a familiei sale, cu unu panduru inarmatu, carele ii aduse mandatulu, cá mane di se se presente nesmintitu la oficiolatu comitatului, in ornatu basericescu si aducèndu cu sene si cumenecatur'a, spre a provedé cu sacramentele basericesci pre doi condamnati la mórte. Parochulu impliní mandatulu, de frica cá de voia bnna.

*) Alias Betraneanulu.

Presentanduse parochulu Nic. Popu la tempulu prefiptu inaintea memoratului comite supremu, cá prin inspiratiune capetà coragiu de a intrebà, cà ce lucru mare au commisu aceli teneri, de'i spendiura, si nu'i pedepsescu cu carcere de tempu mai scurtu au mai indelungu? La ce omenosulu Paulu Matskási respunse cu franchetia: „Ei au commisu crim'a pe care o commiti si D. Ta, cà si D. Ta voiesci cá romanii se fia asemeni cu ungurii. Eu le-amu disu acestora, cà prin de aceste restórna patri'a in periclu, dara nu me asculta.“ Comitele supr. Paulu Matskási admonià apoi pe preotu, cá dupa implinirea functiuniloru sale se suia de un'a in fiacru, cà-ci plebea unгурésca fiendu atitiata, elu nu stà bunu de consercentie.

Alesandru Baternai, resolutu si curagiosu pana in fine, la admoniarile preotului, cá se se pocaiesca, se ierte si inamiciloru sei, respunse cu resolutiune: „N'am de ce se me pocaiescu; eu cu faptele mele de tribunu am volitu numai se desteptu si se redicu pre poporulu romanescu; eu ast'a nu am facutu unguriloru rici unu reu; de acea fapt'a loru facia cu mine nu li-o iertu nici in lumea acésta, nici in cealalta.“ Comitele Gregoriu Bethlen fiendu in apropiare, intrebà, cà ce dice Baternai? si la unele aieptari dein partea sufleteriului dise, cà condamnatulu aru trebui silitu se'si marturisésca pecatele. Parochulu Nicolau Papu firesce nepotendu face asia ceva, si intr'aceea sosindu Vladuti, mai inainte preotu iu Top'a-desiérta, éra pe atunci chiamatu de cooperatoriu in Clusiu, pre Baternai lu-lasà in grigi'a acestui, éra insusi se duse la Simonis, carele se marturisí si cuminecà.

Catra loculu perdiarei inca se duse Baternai cu Vladuti intr'o carutia, éra Simonis cu Nicolau Papu intr'alt'a! Acolo Baternai curagiosu, inca de pre scara strigà cu entusiasmu: „Se traiésca romanulu, piéra ungurulu!“ La ce comandandu-se baterea tobeloru, de larma nu se mai potù intielege ce a vorbitu mai departe. Simonis mai descuragiatu, se rogà la despartire de sufleteriulu seu, cá acest'a se-lu memoredie in s. sacrificiu. Candu preotii la loculu supplicii se suira in fiacrele loru, poporulu magiaru strigà dupa densii, cà „pre acesti'a aru fi trebuitu si aru trebui se'i spendiure.“

II. Pre protopopulu Vasilie Turcu lu-prinsera asisidere, pentru cà fuse denumitu de comitetulu natiunale prefectu alu Campiei (alu prefecturei V.), si cá atare tienea in cas'a sa conferintie si cointielegeri in afaceri nationali. Asta cauza o spunea generalmente poporulu, si nici unu altu reu nu ii se imputà condamnatului protopopu.

E de insemnatu, cà un'a dein ficele lui V. Turcu, Ev'a, erà maritata in satu in Catin'a dupa ungurulu Fekete. Se dice cà acest'a la un'a convenire de mai multi óspeti in cas'a lui Turcu aru fi auditu pe betranulu dicèndu: „De asi fi eu june, nici piele de

unguru n'aru remané.*) Fekete ginerele audiendu de acést'a, i'lu denunciá numai decatu, aretandu tempulu si ocasiunea, candu ar fi bine se-lu prinda. In adeveru cas'a lui Turcu fu calcata in capu-de nópte prin cavaleri'a si ostasimea revolutiunaria tramisa din Clusiu. Betranulu protopopu refugise in grab'a mare si se ascunsesse in hornulu casei, ci fu descoperitu si trasu in diosu cu càrlige.

Cu protopopulu Turcu impreuna fura prinsi si adusi la Clusiu inca alti siesesprediece agricultori rom. dein Catin'a. Aici toti acesti'a pusi in catusie, fura legati de 16 colonne in curtea pretoriului (cas'a comitatului), éra in mediuloculu loru de a 17-a columna betranulu si venerandulu protopopu Turcu, ferecatu in catusie duple. Tempulu érá de totu rece si ploiosu, cá de comunu tómn'a, si in atare tempestate diacù cultulu si — precumu spunu — pré delicatulu barbatu, Vas. Turcu, dóue nopti si una si cateva parti de dio sub ceriulu liberu, pe unu asternutu de paie umedite de plói'a mai continua, acoperitu numai cu o bunda. Elu repetiá din tempu in tempu cuventele: „Hodie mihi, cras tibi.“ Plebea infuriata si neomenósa lu-insultá cumu ii dictá indemnurile animalice. Intre altele Turcu plangundu-se, cà-lu stringe o cisma, unulu dein magiarii astanti se apucà si i-o trase, inse in recompensa selbatica a labórei prestate 'lu lovi asia de cumplitu pe bietulu protopopu cu cism'a propria preste ochi, incatu ii mai scóse unu ochiu. Celi ce-lu vediura in diu'a supliciulu spunu, cà ochiulu lovitu ii curgea si se in-negrise cu totulu.

Ultimela consolatiuni religiose (marturisirea si cuminecatur'a) i-le dede protopopului Turcu, protopopulu I. Negrutiu si capelanulu Arpadí. Ilu spendiurara in acelasi locu, unde pre Baternai si Simonis. Romanii dein Somesieni (Somesifaleu) sí din alte comunitati vecine stá in tacere mormentale pe una colina din apropiare, neamestecati cu glótele din Clusiu, care temendu-se de unu asaltu resbunatoriu alu poporului romanu, ilu-amenitiá necontenitu cu pumnii redicati, spre a-i insufflá frica. Dupa esecutare, romanii se departara deodata cá la comanda, petrecuti de fluieraturele Clusianiloru. Acesti-a inse dela omorirea memoratiloru doi tribuni incóce, precumu s'ar pareá, mustrati de conscientia, mai in fiacare nópte se alarmá eli pre sene, cà vinu Romanii cá se-si resbune.**)

*) Am. cunoscuta pre protopopulu Vas. Turcu multu mai de aprópe decatu se pociu crede la insinuatiuni de acesteá. Tocma din contra, elu cá si famili'a sa, trecea in ochii tenerimei de atunci, cá si episcopulu Ioanu Lemeni, de prea mare amicu alu unguriloru. S'au inselatú sarmanii amendoi. Turcu a platitu increderea sa cu capulu, Lemeni cu desituire, exiliu si perderea libertatii personale. Red.

**) Plebea, ochlocrati'a, proletariatul si tóta strengarimea din Clusiu si din câteva oppide (orasie) unguresci ale Transilvaniei, nici nu a scapatu de ce s'a temutu. Viati'a protopopului Turcu, a Iní Betraneanulu, Simonis si Vas. Popu celu spendiuratu la Tergulu-Murasiului, „au fostu resbunate infricosiatu,

III. Merita a fi memoratu, cà in tómn'a anului 1848 protopopulu romanu gr. c. alu Clusiului Ioane Fekete Negrutiu, acumu canonicu metropolitanu in Blasiu, inca fù scosu din locuinti'a sa paciuita prein honvedi calari si pedestri, tèreitù pe stradele Clusiului, preintre insulte si loviture dein partea plebei si a militiei Kosšuthiane, si dusu la cas'a magistratului cetatianescu. Pretestulu fuse: contielegere si corespundere cu Romanii si cu imperialii. Intr'acea alti honvedi si clusiani magiari i despoiara casele, cautandu pe colonelulu Urban si prein puiculu mesutielloru lui Negrutiu, in realitate inse ducundu dein acele totu pre ce potura pune man'a.

Cu acésta ocaziune puse pre toti in uimire coragiulu sororei protopopului Negrutiu, alu d-nei preotese veduve An'a N. Duiliu, pentru anim'a sa cea buna, ospetalitatea si afabilitatea sa, studentiloru si intielegintiei rom. dein Clasiu si inpregiurime vulgo cunoscuta sub numele confidentiale de „lele'a Anisca.“ Dins'a, o romana bine facuta, vediendu, cà unu honvedu duce chiaru si pelari'a cilindru a protopopului, esacerbata prinse pe honvedulu inarmatu de pieptu si cu cuventele: „Cele pe deincóle, cà destulu i-ati dusu, dóra nu i-veti duce si pelari'a“, smulse pelari'a dein man'a osténului, si cu coragiulu seu insuflandu soldatescei respectu, mantuí una-alta dein obiectele dein casa.

Candu se presentara honvedii, condusi de majorulu Carolu Minorits, actuale capitanu primariu alu Clusiului inaintea locuintiei protopopesce a lui Negrutiu, episcopulu Ioane Lemény, carele locuiá acolo, esí pe strada, cá se-i molcomésca prin autoritatea sa si se-i induplece a se departá. Ci unu honvedu preintre injurature indereptandu-si baionet'a asupr'a episcopului cu scopu de a-lu strapunge, acest'a se retrase inspaimentatu.

Seleusianu.

Insemnatatea literaturei romane traditiionali.

(Dissertatiune tienuta la adunarea gen. dein Dev'a.)

Poporulu romanescu, dupa cunoscut'a-i tienacitate pastrédia pàna in díoa de asta-di traditiunalea credintia despre tesaurii regelui Dariu, ascunsi in cutare coltiu alu romanticei sale patrie. Diacu multe si mari adeveruri sub scórti'a me-

si déca Clusiulu a scapatu de sórtea Aiudului, acea crutiare humana are se o multiamésca in lini'a prima Comitetalui romanescu de pacificatiune installatu de comissariulu br. Ant. Puchner in Sibiiu. Acestu barbatu de statu si de arme ceruse dela comitetu cá se'i ajute „a desarma pe rebelli,“ inse cu cea mai mare crutiare. Inse care insurgentu, revolutiunariu séu rebellu potea se fia asia de poltronu, cá se dea armele de buna volia? Cu tóte acesteá, chiaru membrii comitetului crediura la inceputu, cá desarmarea se va templa fora mari dificultati, si precumu éra mai toti omeni ai theoriei, crescuti si inbetraniti cu crucea in sinu, predicá mereu crutiare, pàna ce càtiva tribuni si prefecti incepura a lucra de capulu loru. Red.

taforic'a a acestei credințe poporali; pentru că binecuvântatele țiere ale vechiei Dacie locuite de Romani creatoriuln le fece adevărate depuștătorie de tesauri fiesci. In ele munti gigantici intr'o variatiune desfatatória se scamba cu vâli in florite; torinti alpestri si-mena undele cristaline câtra fluvii regi; pamentulu pare emulandu, ôre dein sinulu seu, veri depre suprafaci'a sa se produca mai mari avântie locuitoriloru laboriosi? Ici unu siesu coperitu cu covoru de flori, colo cóst'a unui dealu plantata cu nobilea vitia a lui Silenu; ici unde unde de spice, colo codri stravechi si umbrosi: tôte aceste ne esplica mare parte faptulu, pentru ce Romanulu mai multu dóra decâtu ori-care alta ginte se alipesce cu trupu cu sufletu de pamentulu seu natale, de acestu adevăratu Edenu pamenténu.

Dara mai cu dreptu cuventu, decâtu la ori-ce alt'a, se pôte aplicá credinti'a poporului despre tesaurii dariani celi ascunsi, la literatur'a romanu tradițiunale. Pre terenulu acesteia, poeticulu poporu romanu in viati'a sa milenaria si printre restristele secliloru, ce trecure preste capulu lui, produse atari conceptiuni admirabili, creâ atari feti frumosi ali spiretului seu desteptu si inaltu, atari producte ale animei sale nobili si fragedu semtitorie, cari incanta pre oricine le cunósce baremi intr'una micutia parte. Scurtu: in literatur'a nóstra tradițiunale noi posedemu odóra nepretiuite.

Inse aceste odóra cea mai mare parte diacu pâna in dio'a de asta-di ascunse si necunoscute, si e periclu mare se nu remania ascunse pentru totdeun'a, cá tesaurii lui Dariu-Poporulu, adiatu de cultura, nu se mai alipesce cu atâta fidelitate, cá de datinele si credințele sale tradițiunali; éra lumea romana literata fece si face pâna acumu pré pucinu, de totu pucinu, pentru a scapá de perire acésta comóra eredita de la stramosi.

In ce consiste inse propriamente si ce cuprinde literatur'a tradițiunale? In ce consiste si ce cuprinde literatur'a preste totu? Respunsulu indirectu, dara celu mai nimeritu ni-lu dede faimosulu scrietoriu francescu Buffon, candu díse, cá „stilulu e omulu.“*) Estu enunțiatu largindu-lu potemu afirmá, cá literatur'a e natiunea. Intr'adeveru, precumu dein stilu se resfrange asiá-dícundu individualitatea unui omu singuritu, vedemu si cunóschemu buna parte dein capacitatea si proprietatile lui spiretuali, intogmai dein literatura ni-se reflecta individualitatea unei natiuni. Cumu asiá? Asiá, cá literatur'a cuprinde totalitatea productelor spiretului unei natiuni, fia in scrisu, fia prin vorba via propagate; ea e intimu concrecuta cu viati'a interna si esterna a cutarui poporu si pre câtu de o-parte aventulu literaturii depinde dela progresarea si dezvoltarea culturale si istorica a poporului respectivu, pre atâtu de alta parte nece productele literaturii; nu lipsescu a imprime acelui-a tipulu loru spiretuale si a-i dá una directiune anumita.

Candu dísemu; cá literatur'a contine totalitatea productelor spiretului unui poporu, propagate in scrisu au prin vorba viaa, cu acésta aieptaramu totu-odata, cumu-cá literatur'a in respectulu modului ei de propagare e de dóue specie. Un'a, literatur'a κατ' ἐξοχήν, imbraciosiédia acele monumente

ale activitatei, mai alesu poetice, ale spiretului, cari suntu fipsate prin scrisóre; alt'a si cea mai vechia, ale carei producte procedindu dein celu mai genuinu modu de cugetare si de simțire alu poporului, se intiparira profundu in memori'a si anim'a lui, si estmodu prin tradițiune gurale se straplantara dein generatiune in generatiune. Productele aste ultime ne dau literatur'a asiá-numita tradițiunale in partea ei formale cu limb'a si moralurile, in partea materiale cu miturile séu povestile si naratiunile poporali, cu proverbiel'e si similiturele, cu descantecele si observantiile superstitiöse, in fine cu variele clase ale cantececeloru poporali.

* Curiosu, cá acésta parte a literaturii preste totu luata, fú in tempurile trecute considerata si tractata cá Censiot'e'a dein mitulu poporale! Dara scienti'a moderna cu atatu mai multu incepe a pretiui frumosi'a si valórea ei. Si cu totu dreptulu. Căce de e adevăratu, cumu cá pre langa limba, literatur'a generalmente e aceea, carea destinge in prim'a linia si caracterisédia pre unu poporu facia cu altulu, carea pre individi singuriti ni-i aréta cá apertienutori de acelasi corpu morale, de acelasi intregu, numitu natiune: apoi specialmente trebue se intarimu acésta despre literatur'a tradițiunale. Ea ne aréta privintiile, ce poporulu respectivu le are despre deitate, lume si viatia; ea ne descópere credințele si sperantiile, temerile si asteptarile, inclinarile si pasiunile lui; ea ne indegeta idealele, ce-lu incanta, si aspirările, ce le are in anim'a sa cá unu germene, cá unu motoriu alu faptelor si omiseloru lui mai de momentu. Nascuta impreuna cu poporulu copilul, crescuta impreuna cu poporulu june, in etatea barbatésca a acestuia, literatur'a tradițiunale inca totu domina preste acele regiuni si pâture sociali, la cari literatur'a scrisa de comune petrunde pré pucinu séu neci-decumu, precumu inainte de inceputulu acestei formá la poporulu respectivu uniculu fondu culturale teoreticu.

Estmodu literatur'a tradițiunale atinge, cá se graimu astfelu, atinge cu unu braciul originea si trecutulu celu mai departatu, cu celu-alaltu braciul presintele unui poporu, infaciosiandu-ne intr'unu lantiu mai cá neintreuptu fasile de dezvoltarea mintei si animei lui, si dandu-ne adeseori celu mai vechiu, ba uniculu testimoniul despre catastrofele mai notabili ale viatiei lui. * Ce mirare dara, cá ea se invóca adia la totu pasulu intr'ajutoriulu istoriografiei si alu altoru scientie! Ce mirare cá fratii Grimm, Macsimil, Müller, Schwartz, Hahn, Jul. Müller, Manhardt cu alti nenumarati la Germani; cá Safarzik, Miklosich, Afanasiev si inca una céta la Slavi;* cá in urma altii la alte popóra civilizate se adoperara si se adopera inca dein respoteri a cercetá, descoperi si desfunda minele de auru ale respectivei literaturii tradițiunali, si cu sucursulu acestei a-reconstrui báremi in parte icón'a viatiei spiretuali a natiunii loru dein trecutulu intunerecatu!

Ci se ne întórcemu in respectulu acésta la noi Romanii mai in detaiu si se proptimu asertele de pana acumu cu câteva esemple.

I. In literatur'a rom. tradițiunale, cá in ori-care alt'a

*) V. Dr. Greg. Kzek Einleitung in die slavische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer älteren Perioden, I. Theil, Graz 1874, pag. 229.

*) Buffon Sur le style.

inainte de tote ne ocure insasi limb'a, expresiunea cea mai marcata a internului nostru, a intielegintiei si coscientiei nóstre, cumu o numise amù¹⁾ Platone. „Limb'a materna, cá se graimu cu unu filologu germanu²⁾, este si remane organulu firescu alu cugeteloru nóstre celoru mai proprie si mai adunce, manifestatiunea nemediulocita a vietiei nóstre cei mai interne. Ea petrunde si dominédia cu insusitatea sa fienti'a nóstra intréga; ea e una adeverata potere via, peculiarmente creatória si formatória . . . De acea si este limb'a natiunale propria asiá de intimu concrescuta cu semtiulu de-sene alu natiunei. Mai curendu lasa unu poporu se i-se rapésca orice alta, decâtu limb'a sa; dins'a, cá organulu comune ulu coscientiei a intréga natiunea, este pentru ast'a elementulu viatiei spiretuali, conditiunea viatiei ei, si cá atare posesiunea ei cea mai santa, cu carea natiunalitatea in sa-si stà si cade.“

Dein aceste considerante e iusioru de preceptu, pentru ce limb'a cu cuprinsulu ei, cu tesaurulu ei de cuvente, este in stare se faca si in cele mai vechie si mai intunecate perióde ale istoriei popóra-loru atàta lumina, càta cu uimire vedemu já facuta in scurtele dóue-trei diecenie, de candu datédia scienti'a limbisticei asemenative si a paleontologiei limbistice. Pentru ce óre? Pentru-cà unde nu mai ajungu documentele si monumentele istorice, totu remane inca unu documentu si monumentu mai istoricu decâtu tóte — limb'a, carea cu elocintia rara ne istoriscesc trecutul poporului; carea cá una oclinda fidele ne reflecta gradulu lui de cultura, modulu de cugetare si sentire, relatiunile sociale ce cultivá, reportele si conflictele ce le avù cu alte genti, prefacerile si catastrofele ce a induratu, si alalte fenomene dein diversele sfere ale viatiei lui. Dereptu ce nu fóra cuventu potù intari Iacobu Grimm, cá „limb'a nóstra e totu-odata istori'a nóstra.“

Romanulu d. e. fiendu descendentele gloriosiloru legiunari ali Romei, originea-i dein parenti militari se oclindédia in fórté multe vorbe ale limbei lui. Elu pre totu amicululu numesce fertatu, adeca federatu ostasiescu³⁾; **camesia**, originalmente unu vestmentu alu legiunariului, o pastrédia cá numire si pentru imbracamentulu omului civile, **déca** are aceeasi croitura; numesce betranu pe totu omulu de etatea veteranului legiunariu, si alte asemeni⁴⁾. De alta parte inse armonios'a limba rom. pórtá pre faci'a sa si cicatrici destulu de insemnate, urme ale ciocnirii sale cu invectinatele limbe eterogene: cu limb'a dacica, gréca, germana, magiara, turcésca si mai vertosu slavona; ci chiaru si aceste ingredientie straine, supunendu-se unei analise si cercetári scrupulóse, suntu si voru fi prin asemenarea limbis-

¹⁾ Amù in càrtile nóstre mai vechie suplinesce loculu lui jam lat.; óre nu se si deriva de acolo?

²⁾ K. W. L. Heyse Sistem der Sprachwissenschaft, Berlin 1856, pag. 2-3.

³⁾ Eliadu derivase acestu cuventu dela turcesculu ort'a, pl. ortale, fórté usitatu in Romani'a in clasele inferioari, in locu de societate, cética, camaraderia; asemenea si ortacu, voc. ortace.
Red.

⁴⁾ Fr. Diez Grammatik der roman. Sprachen, Bonn 1856, I. pag. 90 in nota.

tica de multe ori in stare de a constatá tempulu, modulu, cercustarile mesur'a contactului, in care venira stramosii nóstri cu memoratele limbe si poporatiuni. Desclinitu multe dein numerulu de persóne si locuri, de munti, vali, fluvie, pescere, otara, ni-se presenta cá si nesce petrefacte dein periode anteriori ale limbei, cari precumu in geologia petrificatele naturali aréta diversele revolutiuni si restempuri de formatiune ale pamentului, asiá numenele memorate demarca fasile de desvoltatiune sociale si culturale, prin cari avù se tréca cutare poporu. Ce forma sufisale e in terminatiunea numeelui Achtumu ori Optumu, fiulu ducelui Gladu alu Temisianeii? se deriva elu óre de la numenele Octavianu? Ce in Oilerumu? provine óre de la Aurelianu, au dóra mai dereptu de la Valerianu imperatu, vincitoriulu Gotiloru? si óre acestu evenimentu remarcabile, au altulu fece se se eternisédie acelu nume in memori'a poporului rom.? In fertatu-de-cruce séu frate-de-cruce avemu óre de a face cu unu resnetu alu cruciateloru, au dóra cu vre una stravechia usantia de liga si infratire? Ce insémna si de candu esistu in limb'a-ne vorbe cá armindenu, capcâne, smeu, fatagia, uncropu (= a dóu'e dî de cununia), gojirea, terfariu si alte asemeni? De ce origine suntu si ce insémna numenele proprie Buceciu, Parengu, Ciblesiu, Somesiu, Oltu, Muresiu, Maramuresiu si altele o suta si o miia, pre cari, dupa initiativele studie respective ale unui S. Barnutiú si I. Maiorescu,* in tempulu presente istoriculu nostru Hasdeu incepù a le cuprinde in cadrulu cercetárilor sale istorice.

II. Nu mai pucinu interesanti suntu dein punctulu nostru de vedere moravurile si datinele poporali. **E cunoscutu**, cá pre langa limba si religiune nemica nu esista, ce poporulu s'ar nevoi se padjésca si pastrédie mai cu scumpe tate, decâtu datinele ereditate de la strabunii sei. „Asiá amu apucatu de la parenti“, suna refrenulu seu stereotipu. Éra dein acésta tienacitate deradia éراسi nu pucinu folosu pentru scientia, alesu pentru scienti'a mitologiei comparative, a moralii si privintieloru de dereptu si preste totu a trecutului mai departatu alu popóra-loru; cá-ce multe dein acele oserbantie si datine ne indegeta privintie poporali mitologice, relegiunarie si sociali deintr'unu trecutú, ce diace deincolo de istori'a scrisa.

Care e originea si semnificarea datineloru poporali? Scrutatorii mai noi aflara, cá acele de ordinariu imitédia fapte si lucruri, pre cari poporulu credeá a-le oserbá impregiurulu seu in natura. Omulu singuritu totu-deun'a e multu pucinu aternatoriu dela impregiurimea sa. Asia si poporulu, mai alesu in etatea sa copilarésca vediendu grandiósele fenomene naturali pre ceriu si pre pamentu, si totu-odata nepotentia sa de a si-le aservi si supune; vediendu lupt'a loru continua intre sene: dupa asemenári luate dein giurulu seu si-intipui intr'insele fientie indiestrate cu cugetare si sentire, fientie bune si rele; celea frumóse si stralucitórie, ceste negre si intunecate. Ce urmà de aici? Acea, cá prin diferite acte ceremoniale se adoperà a-si deoblegá fientiele spiretuali cele bune, a si atrage favórea si bunavointia loru,

¹⁾ Heufler Oesterreich und seine Kronländer, Wien 1856. t. V.

era pre cele rele si influinti'a loru stricatiósa a-le departa de la sene.

Estmodu vine a se esplicá si la romanii nostri punerea unui butucu pre foculu ce arde tóta nóptea craciunului; colendatulu dela craciunu; udatulu si urticatulu dein dio'a de S. Georgiu; arborirea armindenului pare-mi-se in lun'a lui maiu; aruncarea atátoru cunune pe casa in dioa de St. Ioanu, câte persóne se afla in familia, spre a scire, care din ele va trai in anulu venitoriu si care va se móra; diversele miديوloce si mesure pe cara le ia poporulu contra vercolaciloru, cá acesti-a pre tempulu eclipsei se nu ne mance só-rele, contra siolomonariloru, caroru le atribue potere preste nuori, preste ploare si neploare. Estmodu vine a se splicá libatiunea, ce romanulu si adi o face dieiloru cu tóta scrupulositatea inainte de a bé apa; banulu lui Caronu, ce-lu pune in man'a mortului; gain'a négra, ce o dá preste mormentulu lui Esculapu; deplangerea prin fete anumite si comandarea mortului, cá una remasitia veneranda a prefce_loru si silicerniului romaniloru antici; si altele nenumerate, cari singure aru fi in stare a ne documentá descendentí'a de la cuceritorii de adunaóra ali lumei, si cari astépta a fi ađunate cu serguintia, pentru cá apoi se se póta propune si splicá mai sistematicu.*)

Intr'atátu e poporulu de tienace in privinti'a ataroru datine óle sale, cátu, precumu se scí, necé chiaru cerése'a doctrina a lui Crestu nu le potú desradeciná, ci fú nevoita a se acomodá dins'a dupa cele mai multe, dandu-le óre-care sensu si esplicatiune crestinesca. Insasi serbatórea Craciunului e de origine solare, derivandu-se dein privintie poporali antice despre sóre si natura. Pána in secl. IV, alu erei crestine, adeca diverse popóra o serbá cá dioa nascerei noului sóre, a sórelui nevinsu de natur'a si de gerulu iernei (dies natalis solis invicti); scurtu: cá punctulu verticale intre iérna si véra. Abiá in amentitulu seclu incepura parintii basericeí a-i dá insemnatate crestina; dara inca si in seclulu urmatoriu se plange deintre eli pap'a Leu-celu-mare,**) cá pre tempulu seu' poporulu de diosu inca totu nu celebrá Craciunulu intru memori'a nascerei lui Crestu, ci intru a re-nascerei si resaririi sórelui celui nou.

Pre urma nu pucine datine poporali revérsa uneori lumina si asupr'a dereptului si usantieloru de dereptu, ce erá in vigóre in dile betrane. De aici se tienu intre altele oserbantiele de la nunt'a si cununi'a romanului cu

Inaltiatulu imperatu, (care)
 Demaneti'a s'a scolatu,
 Pre obradiu s'a spelatu
 Si a pornitu la venatu, . . . (si cu)
 Inaltiat'a imperatésa
 Tenera si multu alésa, scl.;

cu imbaltiatulu miresei, si legatulu pórtel cu pré fortele lantiu de paie; cu colacarii si terfarii, si altele, adi pure

*) Scriitoriulu acestoru, spre a dá si dein parte-si óre care impulsu cercetarei mai serióse a datineloru nóstre poporali, deschise la univ. dein Clusiu in semestrulu curinte unu ciclu de prelectiuni asupr'a mitologiei daco-romane.

**) Epist. Leonis papae, nr. 5.

obiecte de petrecere si umóre, cari inse adunaóra serviá cá espresiuni de referentie juredice si aveá unu fondu de de-repturi sociali.

Dr. Silasi.

(Va urmá.)

Constantinu Nasturelu-Herescu,

Generalu in retragere si totu-odata mare-banu dupa vechile ranguri si functiuni ale Munteniei, a incetatu dein viétia la 30. Decembre st. v. alu anulu 1874, in etate de 79 de ani, infrantu de betranetie, accelerate prin multe si mari lupte a le vietiei. Cerimoni'a funebra i s'a tienutu in 31. Dec. (12. Ian. n.) si au concursu la ea atátu corpurile oficiali, militare si civili, cátu si unu numeru immensu de locuitori, pentru-cá acestu barbatu fusese unulu dein acei fili ai patriei, pe carii binecuventarile poporului si lacrimel de gratitudine ale saraciloru îi petrecu pána deincolo de mormentu.

Trompet'a Carpatiloru in num. seu dein 5. Ian. dice fórte bene, cá marele-banu C. Nasturelu-Herescu a fostu deintre acelea personagie, a caroru viétia descriendu-se, „ar face fia-care câte una istoria speciale in istori'a generale a Romaniei pe secolulu alu 19-lea.“ Trompet'a C. séu si ori-care altu diariu dein capitala va face placere mare toturorn romaniloru cáti au cunoscutu si au stimatu pe marele banu si generalu Herescu, candu ne va spune cá s'a si aflatu pén'a cea apta de a ne da biografi'a lui, cá-ci pána aci abia vediuramu câte unu seurtu necrologu fragmentariu. Celu care'i va scrie viétí'a, va cauta se dea si monografi'a vechiei sale familii de patricianu.

Constantinu Nasturelu supranumitu si Herescu dela comun'a Heresci séu Feresci, situata in districtulu Ilfov, nu de parte de Bucuresci, mosiia hereditaria dein vechime, nascutu in a. 1795, adeca tocma in epoc'a cea mare a revolutiunei francesci, pre candu ideile de libertate incepu-sera se strabata nu numai pána la Dunare, ci si pána la Nilu si la Iordanu, si pre candu familiile patriciane (boieresci) dein Romani'a avea professori de limb'a francesca, era altele isi tramitea pe filii loru la Parisu. In aceleasi tempuri grecii inca apucasera a lucra pentru emanciparea loru de sub jugulu turcescu. Pe la 1821 in care anu prorupse revolutiunea grecésca sub comand'a lui Alexandru Ipsilanti, Constantinu Nasturelu-Herescu, pe atunci june vigo-rosu de 26 ani, cá unicu filiu, se smulse dein braçiale mamei sale si se inrolá in liniile batalionului negru (Mavrophori), pe alu carui drapellu se vedea mórtea si doue óse incrucite, era devis'a Libertate séu mórte (*Ελευθερία ή Θάνατος*.) Dupa macelulu dela Dragasiani, steo'a lui Ipsilantis cadiuta, ostasii batalionului negru cáti mai remasera cu viétia risipiti care in catrau, Const. Nasturelu isi cautá scaparea in Russi'a, unde se inrolá intr'unu regimentu de

husari, participà la câteva expedițiuni bellice de càtra Caucasu, pàna candu între anii 1828—9 ilu vediu-ramu combatendu in liniile armatei rusesci la Siliștri'a, la Siuml'a si pe la alte puncte, pàna la inchiaierea pazei de Adrianopole.

Dein momentulu in care C. Nasturelu crediù cà patri'a sa este pe cale de a'si recastiga libertatea intréga, isi cerù dimissiunea dela imperatulu Nicolae, si reintorecându-se in patria, Alexandru D. Ghica domnulu tieiei, ii dete comand'a regimentulu de calareti, formatu de nou. De aci incolo repausatulu a participatu la tóte afacerile tieiei in dile bune si rele, alaturea cu cei mai de frunte patriciani, nu numai cá ostasiu, ci si cá functionariu civile, si de câteva-ori ministru, pàna la adenci betranetie, candu apoi se retrase cu totulu. Celu mai greu servitiu alu lui Herescu a fostu in anii 1848—51, pre càtu au statu turcii si rusii in tiéra, apoi éراسi in anii 1853—5 pe tempulu invasiunei triple. De aci incolo elu affà tóta distractiunea si consolatiunea sa in lectura, in visitarea consangeniloru, amiciloru si altoru cunoscuti, éra conversarea cu ómeni de litere 'i facea mare placere. Mes'a sa era totu-deauna asternuta pentru câte 10—12 óspeti. Generalulu Herescu nu avuse prunci, au avutu inse de socia pe Helen'a sor'a fratiloru Baleanu, despre care vorbia totudeauna cu adeverata pietate si doiosia, precumu acea dama alésa si meritase in adeveru.

Nu scimu ce monumentu va pune posteritatea la mommentulu lui Herescu; ceea ce scimu este, cà elu isi asecurà imortalitatea la natiunea sa si la scump'a sa patria prin acelu testamentu in eternu memorabile din 20. Augustu 1813, in care lasa si donédia doue proprietati ale sale, Nasturelu si Satu nou basericeii si sciintieloru. (Vedi acelu testamentu in Monitoriulu 'oficiale Nr. 194 dein $\frac{8}{20}$ Sept., éra codicillulu ilu affi si in Transilvani'a Nr. 20 dein 1873 si in mai multe diarie).

Déca acelea proprietati se voru administra in fric'a lui Ddieu, venitululu loru anuale póte se ésa la 2000 de napoleoni, séu si mai multu.

Eterna se fia memori'a lui si sufletulu seu in lumin'a fericirei ceresci!

Contribuiri la fondulu academiei.

- I. Dèla dn. protopopu in Sabesiu, Ioane Deacu 10 fl.
 - II. Protop. in Sabesiu, Ioane Tipeiu 10 fl.
 - III. Prin directiunea despart. cerc. alu Blasiului (XX.) s'au tramesu:
 - a) dela dn. parochu grect. in Bordu, Iosifu Tamasiu 1 fl.
 - b) mai multi locuitori in Bordu 1 fl. 45 cr.;
 - c) v. notariu comitatense Iosifu Capucianu 55 cr.;
 - d) proprietariu in Bobohalma, Nicolau Popu 1 fl.;
 - e) protocolistu in San-Martinu, Petru Okos 2 fl.;
 - f) parochu gr. cat. in Bobohalma, Alesandru Suciù 1 fl.;
 - g) advocatu in San-Martinu Vasiliu Zahanu 1 fl.;
 - h) mai multi locuitori in Bobohalma 2 fl.
- Sum'a 10 fl.

IV. Dèla dn. direttore gimn. si redactore in Brasiovu, Iacobu Muresianu, in un'a actiune a Albinei cu couponii respectivi 100 fl.

Sibiù in 22. Ianuariu 1875.

Dela asoc. trans.

Bibliografia.

La carturarii poporulu romanu. Temeli'a ori carui nému e poporulu. A inaltia poporulu, este a inaltia insu-si némulu. Aventulu poporulu in luminare, e aventulu némulu intregu.

Trebue dara seu tindemu toti la desceptarea si poleirea poporulu nostru.

Unu midiulocu puternicu spre acestu scopu este si literatur'a.

Alte némuri au o bogata literatura poporala; noi inse n'avemu decatu pré puçine scrieri de acestu felu.

Asia dara trebue se dàm si poporulu nostru ceva de cetitu.

Dar elu nu cetesce, — mi-se va respunde dein unele parti.

Io nu sunt de parerea acést'a. Toti cei ce amu vediutu, cà cu ce iubire cetesce tieranulu nostru „Alesandri'a si alte scrieri poporale dein cele pucine câte avemu, — amu avutu prilegiulu a ne convinge, cà elu ar ceti bucurosu, de cumva ar avé ce?

N'avemu carti si foi pentru poporu, compuse dupa priceperea si placulu seu si scrise in limb'a lui neschimosita. Éta pentru ce nu cetesce elu!

Acésta convingere adanca e indemnulu gan-diriloru mele, de mai multi ani. Si inca de atunce mi-am propusu se concurgu si io cu poterile mele slabe, d'a poté dá poporulu nostru ce-va de cetitu.

Incuragiatu de mai multi barbati vrednici de recunoscentia, éta vinu dara a ve insciintia, cà la anulu nou voiu scóte pentru poporulu romanu o foitia cu numirea:

„SIEDIETÓREA“

care va esi odata pe luna, totu-deuna in prim'a, si va costá pe anulu intregu numai 1 florinu.

Foiti'a mea, ferindu-se de politica, va cuprinde de tóte, ce dupa parerea mea poporulu va ceti cu placere: balade, doine si hore, povesti, intemplari, invetiature, anecdote, ciemelitare si altele. Scopulu meu de frunte este a o lati càtu mai multu in poporu, cà-ci printr'ins'a se va desvoltá gustulu de cetire, si astu-felu ve face locu si altoru scrieri.

Éta vointi'a mea. Acuma, iubiti carturari ai poporulu nostru, e rondulu la d-vóstra.

Me rogu dara de toti preotii, notarii si invetatorii buni si adeverati ai poporulu nostru, se bine-voiesca a introduce foiti'a acésta in poporu. Sunt multe sate romanesci si in ele multi plugari cari sciu carte, si cari voru jertfi bucurosu 1 fl. pe anu

pentru că și ei, s'ea pruncii lor cari ambla la sc'ola, s'eu aiba o f'oaia roman'ea.

Încă odată me rogu de totii iubitorii de înaintare a poporului nostru, se sprigin'ea ac'asta întreprindere! La întemeierea ei nu me îndemna castigul, căci cu pretiul de 1 fl. pe unu anu întregu de asia ce-va nici vorba nu p'ote se fia. Singurulu scopu alu meu e desteptarea și luminarea poporului.

Banii se se tramita înainte, pe unu anu întregu; în rate nu se p'ote primí. Budapesta 4. Dec. 1874.

Iosifu Vulcanu.

Dela Blasiu mai primiramu unu opu scientificu, carele imple una lacuna f'orte simtita în literatur'a baseric'ea, și pe care barbatii de specialitate ilu voru sci apretia' dupa cumu merita. Acela este:

„Prelectiuni teologice despre Matrimoniu, Impedimente, Procedura, cu respectu la teori'a e prax'a vigente în provintia metropolitana greco-catolica de Alb'a-Iuli'a. Pentru alumnii de teologia și usulu clerului. Cu una colectiune de formularia. De dr. Ioane Ratiu, profesoru de dreptulu canonicu în seminarulu archidieceșanu din Blasiu, assessoru la tribunalulu matrimoniale archiepiscopescu etc. Cu aprobatiunea veneratului ordinariatu metropolitanu de Alb'a-Iuli'a, Blasiu 1875.“ 8° mare pag. 472. Pretiulu 3 florini val. austr. s'eu 7 franci 50 centesime.

Dein titlulu acestui tractatu de dreptulu canonicu s'ar parea, că acelasu ar fi destinat numai pentru scaunele (tribunalele eclesiastice) dein archidieceșea Blasiului; într'aceea frundiarindu cineva prin ac'asta carte că cunoscatoriul de lucru, curendu se va convinge, că nu numai canonistii greco-catholici, ci și cei greco-resariteni voru simtí necesitatea de a se familiarisá cu teoriile că și cu aplicatiunile practice desvoltate în trena că rezultate ale unui studiu vastu și fatigosu; era acela care si-ar' luá tempu de a trage pararella între Dreptulu canonicu publicatu de fericitulu mitropolitu Andreiu br. de Siaguna și între acestu opu, precumu face de ex. „Beric'a romana“ cu multe institutiuni chiaru de ale „heterodoxiloru“ ar meritá multu, nu numai dela cleruri, ci și dela poporu. Aici nu încapu consideratiuni dogmatice, catu mai virtosu strictu juridice, canonice, cumu și punerea în cumpana a mariloru interese de familie, în numeroșele casuri de casatorii amestecate. Preste ac'asta, canonistii ambeloru baserice romanesci dein Dacia superioare și dein Pannonia sciú bene ce'i amenintia. Introducerea casatoriei civile și luarea dein man'a lor a causeloru matrimoniale. As'asta nu mai e cestiune particularia, ci comuna pentru t'ote confessiunile.

Dn. Dr. professoru I. Ratiu este cunoscutu clerului încă și dein alte lucrari ale sale, publicate mai de înainte, precumu: Principia-le generali ale religiunii crestine. Blasiu 1872 pentru sc'ola de preparandia. 80 cr. Principiale speciali s'eu dogmatice, 1872. 1 fl. Ethica crestina 1873. 3 fl. v. a.

Legende s'eu basmele Romaniloru adunate din gur'a poporului, scrise și date la lumina de unu culegatoriul tipografu. Partea II. fasciclu II. Bucuresci. Nou'a tipographia a laboratoriloru romani. 1874. Formatu 16-tiu pag. 144. Pretiulu 1 leu 50 bani s'eu 60 cr. Ac'asta parte coprinde fabulele: Ilean'a Siamdieana, lunga pe 37 de pagine. Omulu de pi'etra. Cei trei frati imperati. — Cele trei rodii aurite. — Mosiu Locusta. — Talerusiu. — Picinlu ciobanasiulu și pomulu celu f'ora capetaiu. Partea I. din Legende esise mai înainte, și costa 2 lei noi.

Sn'ove s'eu povesci popularie, adunate din gurile celoru ce sciú multe, de unu culegatoriul tipografu Nr. I. Bucuresci 1873. Pretiulu 30 de bani. Materiile coprinse în ac'asta carticica sunt: Papara. — Canele Ienesiu. — Glasu alu sieptelea. — Lupulu parcalabu. Boiangiulu și sarvosulu. — Sciti voi ce dice în cartea ac'asta. — Eftinu și scumpu. — Bolnavulu și doctorulu. — Las' se dica, numai eu se nu'ti dau. — Serie logofete, serie. — Bobárnaculu n'emiului. — Gardu preste mortu. Parechia nimerita*).

*) Dein Legende P. II. fasc. I. și Sn'ove Nr. I. se afla depuse spre vendiare și la redactiunea Transilvaniei, cu pretiurile susu aratate.

Domnului Collegu Alexandru Romanu în Peste. Documentele Kossuthiane pe care le reclamí D-ta în suplementu la Nr. 3—4 alu Federatiunei, sunt la mani bune, în vreo doue locuri; aceia inse care le possu, au avutu ratiuni f'orte grave că până acuma se taca cu ele. Totu ce se în templa în vi'etia pop'oraloru demnu de memori'a posteritatiei, trece în dominiulu istoriei; de aici inse nu potemu deduce că regula generale care se nu suferé nici una exceptiune, că ori-ce documentu se se si publice la momentu. Sunt uneori ratiuni de interese supreme, vitali, de statu și ale natiunei, care ceru contrariulu; alte-ori esci necesitatu se astepti cu anii până se poti pune man'a pe alte documente, f'ora care cele dein pulpitu n'aru avea întielesu. Vrei totu odată că se le dai la unu locu, în óresicare ordine chronologicu, era nu risipite că farin'a orbului. În fine, D-ta scii eá se întempla adesea multoru ómeni, de ex. în Franci'a și airea, prea bunu patrioti, carii lasa cu limba-de-m'orte, că cunare documente se se publice numai dupa unu numeru anumitu de ani, s'eu și dupa stingerea unei generatiuni întregi, care participase la acelea evenimente; era asemenea restrictiuni se întempla mai alesu dein causa, că nu cumva prin publicare întempestiva, ur'a de partite și chiaru de familie se se reincrunte dein nou.